FUNDACIÓ JOSEP IRLA

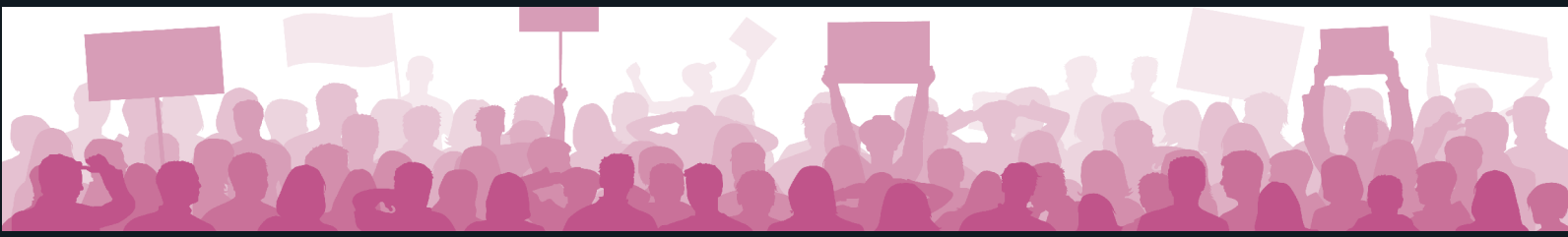

CATALUNYA: CANVI D'HEGEMONIA I REVOLUCIÓ DEMOCRÀTICA

JOAN MANUEL TRESSERRAS

CATALUNYA: CANVI D'HEGEMONIA I REVOLUCIÓ DEMOCRÀTICA

Dipòsit legal B.18146-2015

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

CATALUNYA: CANVI D'HEGEMONIA I REVOLUCIÓ DEMOCRÀTICA

Joan Manuel Tresserras
Professor del Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura de la UAB

JULIOL 2015

SUMARI

	INTRODUCCIÓ	7
1	MAS I JUNQUERAS	11
2	L'ESQUERRA I LA DRETA EN EL CATALANISME	15
3	UN PAÍS NOU, MÉS JUST, NET DE CORRUPCIÓ	19
4	PRIMER, LES MUNICIPALS	25
5	NOVA HEGEMONIA I POLÍTICA RADICAL	29
6	27 DE SETEMBRE I LES ESQUERRES	35

INTRODUCCIÓ

En la gran manifestació del 10 de juliol del 2010, a Barcelona, en resposta a la sentència del Tribunal Constitucional que desactivava les migrades aportacions de l'Estatut del 2006, el sobiranisme català feia una gran demostració de força i situava l'objectiu de la independència en el centre del debat públic. Catorze mesos després, una altra manifestació, la de l'Onze de Setembre de 2012, permetia constatar que la base independentista s'havia eixamplat i propiciava el gir d'Artur Mas i bona part de CiU des de l'autonomisme cap al sobiranisme. Les mobilitzacions de les diades següents, 2013 i 2014, van ser exhibicions d'una unitat política fonamental que, tanmateix, contenia una gran diversitat de sensibilitats i posicions. La unitat social que representaven l'ANC, Òmnium i l'AMI havia exigit l'esforç dels partits per construir una equivalent unitat d'acció política que s'havia traduït en el pacte de finals del 2013. El pacte establia una data i una pregunta per a la consulta de la tardor del 2014. Però ja en la preparació i, sobretot, després de la celebració de la multitudinària «jornada participativa» del 9 de novembre del 2014, es van fer evidents algunes diferències substancials a l'interior del bloc polític català partidari d'exercir el dret a decidir. La pluralitat havia acompanyat el procés des de l'inici, però les grans manifestacions i el creixement tan transversal de les instàncies unitàries havien fet pensar molta gent que l'acord al voltant de l'objectiu de fer efectiu el dret a decidir, primer, i la construcció de l'Estat català, després, podien relegar transitòriament les altres distincions.

En els mesos posteriors, ningú ha variat substancialment els seus plantejaments, tot i que algunes línies de fractura s'han fet més visibles. El cas més

vistós ha estat el trencament, llargament anunciat, entre CDC i UDC, i l'esquerda interna oberta a l'interior de la segona. Semblava que la pluralitat política que integra el camp sobiranista havia estat assumida per tothom i no havia d'incomodar ningú. Malgrat això, el president Mas va sorprendre les entitats –ANC, Òmnium…– interpel·lant-les amb una proposta que replantejava, amb alguna variació, la idea d'una llista situada al marge del debat polític programàtic i plantejada només en clau de plebiscit –acte de Molins de Rei de juny de 2015. Segons aquest plantejament, la unitat de l'independentisme seria prèvia a qualsevol programa polític i no la síntesi per agregació –compromís compartit de posar en marxa la construcció de l'Estat català– de les diferents posicions. Així, dissolent totes les altres diferències polítiques i ideològiques, el President assumiria ell mateix, o delegaria en les entitats, el lideratge del procés i el situaria per damunt dels partits. L'independentisme, en aquestes eleccions, sacrificaria la seva participació en el debat ordinari amb les altres formacions i coalicions sobre l'obra de govern o les propostes a desenvolupar en matèria econòmica i social, considerant que, així, el caràcter plebiscitari que ha de tenir la convocatòria del setembre es veuria reforçat. Però, malgrat el desplegament mediàtic en suport d'aquesta proposta, una cosa és tenir la potestat de condicionar el calendari electoral i una altra poder restringir a priori la naturalesa d'unes eleccions al Parlament de Catalunya. El President, legítimament, ha utilitzat aquesta condició per presentar la seva lectura política del procés com la més neutral i convenient. Ha procurat situar la seva proposta per damunt de la política partidària; mentre que les altres veus i propostes de l'independentisme estarien condicionades per la temptació partidista. Les entitats estan refent i resolent com poden el debat intern per poder respondre al requeriment del President de la millor manera. Però cal poder donar resposta immediata, també i sobretot, a l'exigència d'abordar quina mena de país volem construir amb la independència, i quins són els punts programàtica que garantiran la unitat d'acció abans i després del 27 de setembre.

Sense la seva amplíssima pluralitat, el sobiranisme no seria hegemònic. Ni tindria l'extraordinària capacitat de convocatòria –que manté intacta després de les recents eleccions municipals– i de difusió d'una nova cultura política. El 27 de setembre veurem fins a quin punt les podrà traduir en vots i en una majoria consistent per la suma dels resultats de les formacions involucrades en el full de ruta cap a la independència.

1

MAS I JUNQUERAS

L'aflorament de la multitud sobiranista autoorganitzada com a gran actor polític capaç de canviar l'agenda pública, prendre la iniciativa i fixar els grans objectius d'aquesta etapa de la política catalana, ha fet aparèixer nous lideratges. Alguns vinculats a moviments socials especialment actius en una situació de crisi tan aguda. Altres, lligats a les organitzacions catalitzadores del «procés» o als partits que s'han renovat abans i més profundament. Molts d'aquests nous lideratges, significativament, són exercits per dones. Carme Forcadell (ANC), Muriel Casals (Òmnium), Ada Colau (PAH), Àngels Guiteras (Taula d'Entitats del Tercer Sector Social); i d'altres com ara Marta Rovira (ERC) o Teresa Forcades (Procés Constituent). Però una bona part de l'atenció s'ha centrat en la figura del president Artur Mas, protagonista del gir que segellava l'hegemonia sobiranista dins del catalanisme. I d'Oriol Junqueras, artífex de l'actualització i la renovació del partit tradicional de l'esquerra independentista, desgastat i castigat electoralment el 2010, després de la participació en els governs de coalició d'esquerres presidits per Pasqual Maragall i José Montilla.

Amb la iniciativa al carrer en mans del moviment ciutadà, i la inacció d'un govern tenallat per l'estrangulament pressupostari imposat des de Madrid, la incomoditat d'Artur Mas per fer valer el pes de la presidència li ha fet calcular molt les passes. No podia representar, només, el paper del polític compromès a seguir el dictat de les entitats de la societat civil. Volia i vol el lideratge polític complet. Però la seva dependència parlamentària del pacte amb Junqueras no li ha posat

fàcil. Menys encara, després de la confessió pública de Jordi Pujol, les interferències constants de J.A. Duran Lleida i l'encarcarament del propi partit. Totes aquestes raons i algunes més expliquen l'interès de l'entorn de Mas a posar en circulació la idea del «partit del President» i la cura en la construcció d'una xarxa d'adhesions de caràcter personal que pogués facilitar la reconversió de la vella maquinària convergent en un dispositiu de nova planta basat en la reputació del president: el relleu del pujolisme pel masisme.

Immediatament després del 9-N, Mas no ha volgut semblar el presoner permanent d'un acord amb Junqueras i amb les entitats del procés, que li han proporcionat sempre un tracte exquisit malgrat no haver cedit en les seves exigències. Mas ha necessitat i necessita aquests suports i un marc d'acord, però ha intentat mostrar que no se sentia condicionat. Això explica que procurés apropiar-se d'una idea genèrica d'unitat sobiranista, a partir de la presidència, proposant com a condició per a unes eleccions anticipades de caràcter plebiscitari la confecció d'una «llista única» que ja sabia que cap soci subscriuria. I també explica que fes tot el possible per evitar seguir un calendari que li venia indicat –«President, volem votar»; «President, tregui les urnes abans de la primavera»–, però que li hauria probablement garantit una victòria electoral a rebuf del mateix 9-N. Amb una convocatòria electoral immediata, la querella interposada pel govern del PP li hauria garantit una posició privilegiada de candidat represaliat que ho subordinava tot al servei del procés sobiranista. Però no ho va fer. I va optar per intentar fer passar totes les formacions, i especialment ERC, per l'adreçador de la seva proposta.

Pressionada per l'amenaça de declivi electoral i la necessitat de reorganitzar el partit i el vincle amb les seves bases tradicionals, la màquina convergent es va esforçar per fer aparèixer Junqueras com el dirigent desairat que prioritzava el partit per davant de l'abstracta proposta d'unitat sobiranista de Mas. Això va fer un cert efecte, sobretot, en les files del sobiranisme més recent i de procedència convergent. Però no gaire entre els sectors més actius i informats que sempre van saber que la «llista única» es limitava a una mena de proposta de coalició del «partit del President» i el seu cercle pròxim amb ERC, però sense que ERC hi pogués incorporar ni les sigles, ni el programa social. ERC, a més, havia d'acceptar l'aturada del seu pla de reconstrucció de l'espai d'esquerra amb la incorporació o la vinculació de sectors procedents del PSC i d'ICV, i deixar de competir amb actors emergents que podien afeblir la majoria sobiranista entre les esquerres, com ara Podem/os i les seves franquícies.

Però malgrat aquestes incidències, carregades d'inèrcies de la política partidària, i la seva traducció a l'interior de l'ANC, no hi ha hagut una aturada del procés ni del moviment sobiranista. No hi ha hagut retrocés ni

desinflament. Només un canvi de ritme, per respirar i reprendre l'alè. Per posar en evidència la fragilitat de la política quan no hi ha l'impuls i l'energia de la gent. Per greixar les organitzacions i actualitzar els arguments. Per continuar la feina discreta de cada dia i aprofundir l'hegemonia relativa assolida, sense haver de dir a cada moment que allò que s'acaba de fer ha estat històric. Han estat, en certa mesura, uns mesos de tocar de peus a terra, de desmitificació del propi moviment. Un bany de realitat. Un moment d'aflorament de la pluralitat i les tensions internes. Però, simultàniament, un temps per acumular forces i per certificar que no hi ha cap altre camí millor que l'emprès. Ara, en ple cicle electoral, la política institucional ha de fer la seva part de la feina, però sabent que té una via traçada. La gent espera que el setembre recullin el mandat democràtic, forgin una majoria política i actuïn amb conseqüència.

Per això ha resultat sorprenent que, al juny, a tres mesos de les eleccions i després d'haver reiterat que es respectarien els acords amb Junqueras –eleccions al setembre, de caràcter plebiscitari, amb punts programàtics compartits entre llistes diverses per intentar conformar una ampla majoria– el President hagi desconcertat tothoma transferint, unilateralment i per sorpresa, la responsabilitat del lideratge polític que reivindica a les entitats de la societat civil. I tot això en el moment que aquestes entitats posaven en marxa campanyes –«Ara és l'hora»– per eixamplar i aprofundir la unitat social de l'independentisme i contribuir, així, a garantir els necessaris vincles d'unitat d'acció política entre les diverses formacions i candidatures. De fet, aquesta pretensió de construir la unitat política al voltant d'un única tradició i un únic lideratge, menystenint qualsevol consideració a les qüestions socials o a la diversitat de sensibilitats i ideologies, ha resultat, paradoxalment, el factor que ha posat més en risc la unitat i l'harmonia del moviment cívic, tan laboriosament construïdes.

2

L'ESQUERRA I LA DRETA EN EL CATALANISME

Durant la dècada final del segle passat, a Catalunya, tot i la sacsejada olímpica, es va fer perceptible la progressió de l'anomenat «independentisme tranquil». S'havien desfet tots els dubtes. L'aposta independentista només podria carregar-se de legitimitat i esdevenir hegemònica si assumia un ferm compromís democràtic i rebutjava les formes de lluita transigents amb la violència. En aquell context, molts joves procedents de les files del Moviment de Defensa de la Terra (MDT) o de la Crida a la Solidaritat transferirien les seves concepcions i conviccions a diversos camps professionals o al món associatiu i institucional. L'independentisme anava guanyant presència social i qualificant-se davant de la ciutadania. Les seves taques d'oli s'escampaven pertot. Després de la repressió patida arran dels Jocs del 1992, va quedar clar que l'independentisme ja era un factor fonamental de la política catalana.

En arribar el canvi de segle, l'independentisme desimbolt era substancialment d'esquerres. ERC n'era l'expressió política troncal. Ja havia fet bandera principal de la independència amb Àngel Colom; i la feia indissociable de la transformació social del país amb Josep Lluís Carod-Rovira. L'independentisme ja no era només tribal ni sectorial. Hi havia també en l'independentisme, sempre, grups actius i compromesos en militàncies de proximitat, molt crítics amb la política institucional i les seves servituds. Com en la tradició originària de les CUP i en el

seu rellançament posterior del 1999. I hi havia, també, nuclis independentistes a ICV i a la JNC; i persones i col·lectius molt diversos. L'independentisme ja era polièdric, impregnava espais cada vegada més diversos, es feia més osmòtic i permeable.

El 2003, propiciant la conformació d'un govern de coalició d'esquerres, ERC facilita el relleu a la Generalitat i es proposa «eixamplar les bases socials de l'independentisme». El seu discurs es fa més inclusiu i confronta la tradició de l'independentisme de les profecies i la hipertròfia simbòlica amb les contradiccions de la política institucional i la complexitat de la gestió pública. L'experiència de les dues coalicions d'esquerres li comportarà costos electorals i polítics molt considerables. El «No» d'ERC al referèndum de l'Estatut (2006) i la conseqüent sortida del Govern esperonaran tensions internes enquistades que provocaran dues escissions (2008). El sentit profund d'aquella negativa i de la reedició posterior, el mateix any, del nou Govern d'esquerres no acabaran de ser realment entesos fins després de la sentència del Tribunal Constitucional del 2010. Mentre el seu ideari fonamental va desbordant els marges encarcarats del partit, ERC haurà d'assumir una renovació interna profunda. Però tot va molt de pressa i, mentrestant, s'hauran creat les condicions –ara sí- per a l'imprescindible extensió de les bases socials de l'independentisme.

Malgrat les migracions de la globalització, la complexa nació catalana del 2010 és més cohesionada que la de deu anys abans. I més madura: capaç de passar de la reivindicació o la denúncia a la formulació de propostes i l'assumpció del protagonisme principal en l'emancipació del país. Prou cohesionada i mobilitzada com per empènyer des del carrer el president Mas a liderar el gir polític del gruix de CDC i bona part d'Unió (2012) cap al sobiranisme. Aquest increment del pes del sobiranisme dins del catalanisme li atorga una indiscutible hegemonia interna. Alhora, aquell sobiranisme tradicionalment lligat a les formacions d'esquerres es veu ara eixamplat i expressa un ventall ideològic menys escorat. La presència sobtada dins del sobiranisme del contingent provinent de l'autonomisme de filiació pujolista, genera algunes incomoditats, especialment a l'ambigua devoció sobiranista d'alguns sectors de formacions com ICV, que aprofita la situació per disfressar de malfiança davant del «neoindependentisme conservador» les pròpies vacil·lacions. ICV optarà per vincular-se políticament a formacions que es defineixen com a socialment avançades, però que inclouen segments extremadament «conservadors» a l'hora de trencar amb l'Estat espanyol i construir un projecte nou.

En qualsevol cas, totes aquestes passes i moltes més, han estat necessàries per arribar on som. El sobiranisme és, efectivament, hegemònic dins del catalanisme. I és a punt de ratificar-ho electoralment. Potser el

trajecte s'hauria pogut fer de manera diferent, millor, o més de pressa. Però som aquí. Uns han condicionat l'agenda política; altres han mantingut la torxa sobiranista alternativa en espais particularment crítics; altres han arrossegat els seus companys de formació, o han defensat contracorrent que la millor oportunitat de transformació del país era dotar-lo d'un estat propi; altres s'han abocat a la tasca de divulgació i vertebració del moviment ciutadà. Venim de la irrellevància i d'un gran esforç per superar-la. Per això l'oportunitat del 27-S no pot ser i no serà desaprofitada.

3

UN PAÍS NOU, MÉS JUST, NET DE CORRUPCIÓ

En la consciència de la majoria social, el sistema polític de la Transició està corcat i gastat. A Catalunya també. El sistema polític català està malmès i no es pot reparar des de dins i pels mètodes tradicionals. És millor fer-ne un de nou. Cal fer net amb urgència i radicalment –els partits més grans no han estat prou diligents en la seva pròpia regeneració– per disposar de la solidesa necessària per encarar els reptes simultanis que suposen la crisi, el canvi de model econòmic i social, i la regeneració democràtica. Per encetar amb fermesa grans transformacions, cal disposar d'un sistema polític fort, d'una legitimitat renovada, amb un programa ambiciós, que compti amb un ampli suport social, capaç de bastir al seu voltant una densa xarxa ciutadana de participació democràtica. Aquesta és la mena de legitimitat i de força que podrien impulsar un procés fundacional.

A Catalunya s'ha ordit una nova majoria social disposada a assumir la direcció en la construcció del país. L'hegemonia i el lideratge social i polític ja no són a les mans de la minoria habitual. De fet, la dimissió, la inacció i la manca de projecte de les minories dirigents tradicionals ha deixat el buit immens que, ara, sectors molt amplis de la societat catalana han decidit omplir pel seu compte. La nova majoria desacomplexada aplega, en el seu sentit més ampli, les classes treballadores: està constituïda per obrers qualificats i professionals liberals, per classes mitjanes treballadores i estudiants, per emprenedores i funcionàries, per autònoms i quadres sindicals, empresarials o institucionals, per jubilades i aturats, per artistes i empresaris... Han coincidit en el malestar i en les aspiracions bàsi-

ques. I han gosat organitzar-se, exigir una major presència pública, denunciar la insostenible situació actual, i proposar les línies mestres d'un projecte nou de país. En el seu propi activisme i en els nous moviments socials que inspiren s'hi manifesten, sobretot, tres línies de transformació estretament interrelacionades: el reconeixement de la plena sobirania; el canvi cap a un model econòmic i social que prioritzi els interessos col·lectius, la igualtat i la justícia; i la implantació de nous mecanismes de participació política, objectius i valors. Hi ha un clam estès a favor d'un gir de dignitat, d'una urgent operació d'higiene democràtica que permeti recuperar la confiança en una política i una administració pública impol·lutes; acabades d'estrenar.

L'èxit del procés participatiu del 9-N va tancar el cicle que justificava l'acord de l'actual legislatura. Tot i les seves limitacions, la jornada va prendre una dimensió formidable. I va indicar el suport social que susciten el dret a decidir i la independència. Segurament calia una reacció immediata i haver convocat eleccions. Perquè la confrontació amb l'Estat no es pot plantejar gaire temps en el terreny més simbòlic i vorejant sempre el perímetre de la legalitat imposada. I no ha tingut gaire sentit allargar una legislatura amb els pressupostos hipotecats i condemnada a la provisionalitat. Però Mas va optar per vincular el procés cap a les plebiscitàries amb la reconstrucció del propi espai polític. Aquesta sembla també una raó essencial per anar insistint en la via d'unes plebiscitàries presidencials. Des d'aquesta perspectiva, potser sí que li convenia un ritme més lent i jugar més a fons la carta del lideratge personal. El risc era subordinar el calendari electoral català a l'espanyol. L'acord sobre el full de ruta i l'anunci de la convocatòria d'eleccions pel setembre, se situaven a l'entremig: les eleccions municipals han suposat una primera sacsejada del mapa polític, més enllà de les previsions de CiU; i el govern de Rajoy, que n'ha sortit més afeblit i malparat, creu haver guanyat temps per incrementar la seva pressió política i mediàtica amb la intenció de fer descarrilar l'aposta sobiranista.

Disposar de les estructures d'estat fonamentals és d'una urgència social i econòmica extrema. Les persones en situació més precària necessiten sense dilacions un nou escenari polític, l'obtenció de recursos i la posada en marxa de mesures socials ambicioses. El marc autonòmic –estrangulació pressupostària, ingerències competencials sistemàtiques– ha laminat els marges efectius d'autogovern. En conseqüència, l'obtenció del mandat democràtic perquè el Parlament acordi l'assumpció de la plena sobirania política i es pugui encetar un procés constituent és inajornable.

La modificació del mapa electoral i polític català ja ha començat. Els resultats del 24 de maig ho han fet evident. El reajustament del front més conservador, copat per l'espanyolisme més ultrancer i els vasos comunicants entre PP i C's, s'alimenta –en favor dels segons– del rebot que ocasiona entre les seves

bases el pànic a una majoria sobiranista. D'altra banda, la reorganització del centre i el centre dreta s'ha precipitat per l'efecte del cas Pujol en la renovació en marxa a CDC. Les tensions indissimulades amb la direcció d'UDC han determinat finalment el trencament de la federació de CiU. I el desgast afegit que pot generar la tramitació judicial d'alguns casos pendents, han anat fent pivotar tota la reestructuració interna al volant de la figura d'Artur Mas. La seva capitalització del relat del 9-N –malgrat les vacil·lacions i rebaixes de la consulta originalment pactada– va animar, durant alguns mesos, els partidaris de vertebrar l'anomenat «partit del President». De fet, aquesta aposta és congruent amb la tradició d'un espai electoral que anteriorment s'havia aglutinat al voltant de Jordi Pujol i que, ara, trobaria en Mas el lideratge personal substitutori, adaptat al nou escenari polític i al nou moment històric. Malgrat les manifestacions del propi Mas el 2012, fixant un límit pròxim al seu recorregut polític, a hores d'ara el seu lideratge de l'univers convergent resulta indiscutible i insubstituïble. Però la insistència recent en convertir les eleccions en una mena de plebiscit al seu voltant pot haver resultat excessiu i, com hem apuntat, ha situat les entitats de la societat civil en una posició incòmoda.

Des d'una altra perspectiva, amplíssim moviment cívic desplegat durant l'agudització de la crisi i dels seus efectes ha propiciat un desplaçament de la consciència ciutadana cap a posicions identificades amb les tradicions d'esquerres. La inclusió en el nucli mateix de la reivindicació sobiranista –i en les campanyes de l'ANC i Òmnium– de l'exigència d'una profunda regeneració democràtica i la transformació del sistema econòmic i social, n'és una expressió tangible. Aquest desplaçament de la consciència dels sectors socials més dinàmics pot convidar Mas a revisar el seu discurs social. Però, sobretot, constitueix una gran oportunitat per a les esquerres, en procés –també– de reorganització. La necessitat de proporcionar una resposta adequada a la demanda de noves formes de participació política interpel·la especialment unes esquerres involucrades en l'actualització general d'idearis i projectes, i en procés de repensar les pròpies estructures organitzatives.

Dit d'una altra manera, l'emergència recent de projectes alternatius d'esquerres, en vies de precisar les seves propostes, formes d'organització i marcs d'aliances, afectarà sobretot espais fins ara representats al Parlament principalment per la CUP i ICV-IUA. Però la possibilitat d'articular una esquerra de vocació majoritària i capaç de suscitar un suport social ampli i tranversal, a expenses del vincle que hi puguin establir les formacions anteriors, se situa al voltant de la confluència entre el republicanisme social i independentista d'ERC i el socialisme sobiranista. Mentre l'unionisme que es proclama d'esquerres s'encongeix, la imminent confluència de grups i persones procedents del sector més catalanista del PSC facilita l'opció d'una coali-

ció amb ERC que pugui recollir una majoria progressista capaç de condicionar els principis inspiradors i el procés de construcció del nou estat.

Les formacions i dirigents d'adscripció espanyolista es troben manifestament incòmodes en un debat polític català inevitablement centrat en el procés sobiranista. Per comptes d'analitzar amb més profunditat què està passant a la societat catalana, han considerat que només es tracta d'un miratge. El seu discurs ignora l'arrel cívica i progressista de l'actual esclat catalanista, no reconeix cap canvi social profund ni cap altre protagonisme que el de les minories elitistes i, en conseqüència, propaga que ha estat el vell catalanisme conservador qui, en ple deliri per encobrir la seva inoperància davant la crisi, hauria aprofitat el malestar de la ciutadania i l'hauria canalitzat contra l'Estat, en una magistral maniobra de distracció.

L'espanyolisme català no ha trobat cap línia argumental positiva ni cap proposta mobilitzadora capaç d'oposar-se a l'aposta independentista. Les seves pròpies hipòtesis sobre les causes de tot plegat són poc consistents i reconeixen que tots els escenaris de debat centrats en la qüestió de la sobirania catalana els són desfavorables. Ells abanderen la sobirania espanyola i l'Estat existent, i això els subordina necessàriament a la lògica de la política madrilenya. És per això que neguen la importància del debat sobre la independència i el presenten com un assumpte sectorial, circumscrit al «problema» històric de l'encaix de Catalunya a Espanya.

La majoria d'aquestes formacions i líders no han exposat, sobre el procés sobiranista, cap idea nova rellevant ni cap discurs consistent que no sigui oposar-s'hi en nom del vell ordre, o apuntar una hipotètica reforma constitucional d'intenció federalitzant. No és estrany, doncs, que es refereixin al debat sobiranista com si es tractés d'un artifici de l'agenda política catalana que actuaria com a cortina de fum, ocultant els altres temes: els pretesament importants i mereixedors de la seva atenció prioritària.

La qüestió de la independència de Catalunya i del trencament amb l'Estat no és una simple qüestió més. Ocupa el centre del debat públic català perquè representa la primacia de la política i determina la forma com poden ser abordats tots els altres temes. Inclou i sintetitza tots els altres temes. Determina amb quins instruments, amb quin poder efectiu i amb quins recursos podran ser abordats tots els altres temes. L'impuls col·lectiu ha convertit la sobirania en el nucli polític que concentra totes les tensions i totes les esperances; en l'única matriu capaç de desencadenar totes les transformacions socials volgudes. La independència ha esdevingut la clau de volta de la política catalana perquè la majoria la considera l'única plataforma possible

d'empoderament de la societat davant del vell Estat. La independència és el gran vector de la política catalana perquè és l'únic que ofereix un horitzó d'homologació amb les oportunitats, els drets i les llibertats dels altres pobles. I és el que pot permetre segellar una nova hegemonia social i fundar un projecte polític des de la iniciativa ciutadana.

El debat sobre la independència ho impregna i ho abasta tot perquè prefigura un objectiu immediat –la independència– que és, alhora, el punt de partida d'un procés fundacional. I permet concebre la construcció del nou estat com la via i el mètode més adequats per abordar els altres grans temes (crisi, model econòmic, regeneració democràtica, ocupació, benestar, accés a la cultura...) des de la lògica dels interessos i les aspiracions de la majoria.

4

PRIMER, LES MUNICIPALS

Algun dia potser Mas i els seus assessors explicaran per què van voler convocar les eleccions al Parlament de Catalunya després de les municipals. Les eleccions municipals es desenvolupen en els escenaris on la política connecta més directament amb la vida quotidiana de les persones. Tracten del concret; del que hagi pogut fer cadascú; del que ha defensat i proposat. Demanen contacte, cos a cos, coneixement directe de qui és, com és i com viu cadascú. Per això, encetar el cicle electoral per les municipals ha suposat privilegiar la dimensió més concreta i prosaica de la política. I aquest fet ha determinat la preeminència del factor social i l'objectiu d'higiene democràtica en tot el procés d'eixamplament del suport electoral a l'emancipació nacional.

Encara que la qüestió de la independència i la construcció de l'estat propi travessi tota la política i ja no es pugui diferir, la mateixa construcció d'una majoria sobiranista sòlida exigeix definicions, compromisos i accions clares en les polítiques sectorials, especialment les de caràcter més social. L'excepcionalitat del camí que condueix a un 27-S de caràcter plebiscitari necessita la intensificació de l'activitat política i la mobilització de l'interès ciutadà per la política en tota la seva complexitat i totes les seves dimensions. Tot el contrari d'una etapa de relegació del debat sobre les necessitats vitals i el benestar. Les eleccions del setembre –plebiscitàries- seran eleccions amb valor afegit, amb més democràcia, amb més política. No pas menys. Han de convocar i permetre l'expressió de tota la pluralitat d'opcions que les municipals han mostrat. Han de ser unes supere-

leccions; no pas unes pseudoeleccions. Han de constituir una veritable apoteosi de la política catalana; no pas un temps d'encongiment i limitació d'objectius. Han de fer aflorar totes les correlacions de forces i no pas amagar-les. És la perspectiva d'una profunda regeneració del sistema polític i de transformació del sistema social el que pot permetre la construcció d'una àmplia majoria per la República catalana.

El president Mas i el seu entorn havien proposat la confecció d'una llista del bloc sobiranista que n'expressés la seva unitat fonamental i aspirés a obtenir un molt ampli suport. Però no es pot restringir l'abast i la transcendència d'unes eleccions. Hi concorrerà tothom i caldrà parlar de tot. Hi haurà dretes i esquerres; i actituds i projectes diferents. Es poden acordar prioritats; però no pas renunciar a les concepcions i la tradició de cadascú, o disfressar-les. La confecció d'una llista transversal del sobiranisme, hauria de conciliar posicions molt divergents en temes fonamentals. Qui fa la llista? Com? Primàries obertes? Amb quin programa social? Amb quins compromisos d'obediència en les votacions al Parlament? Es va fer difícil, de bon començament, pensar en una llista que es vulgui «de país» i que només acabi incloent dues o tres de les formacions signants del pacte del 2013. I, encara, finalment, la qüestió decisiva: ¿què pot sumar més, una llista teixida al voltant del President, o bé llistes diferents que comparteixin el camí a la independència i puguin recollir les diferents sensibilitats? Malgrat tots els dubtes que es puguin tenir al respecte, costa d'entendre la insistència del president Mas –un cop la qüestió semblava acordada i tancada– a buscar fórmules per evitar concórrer a les eleccions amb un programa propi i amb el propi partit, amb una llista afí ben identificada, tan oberta i àmplia com sigui possible, defensant el seu projecte de país.

Molta gent –especialment la provinent de tradicions d'esquerres– només votarà la independència si té la convicció que serà la palanca més útil per millorar les condicions econòmiques i socials i per acabar amb la corrupció. Per sumar i guanyar, el repte de l'independentisme és concretar la fórmula que preservi la diversitat política i el pluralisme i, al mateix temps, consolidi la unitat d'acció. L'independentisme català és plural. Per això ha tingut tanta capacitat aglutinadora i mobilitzadora, i ha assolit tanta transversalitat. Per això és tan difícil que un sol líder pugui representar-lo sencer. En l'era de la nova visibilitat, ningú és capaç de representar-ho tot i tothom. I la suma de tothom, també en el camp sobiranista, és major que la unitat d'uns quants.

5

NOVA HEGEMONIA I POLÍTICA RADICAL

Hi ha coincidència a l'hora d'assenyalar els principals factors desencadenants de l'efervescència de l'independentisme català d'aquests últims anys: les consultes populars iniciades el juny del 2009 a Arenys de Munt; la sentència, un any després, del Tribunal Constitucional contra l'Estatut aprovat el 2006; la manifestació multitudinària del juliol del 2010 contra aquella sentència; la constitució de l'Assemblea Nacional Catalana (març del 2012), després de mesos de treball preparatori; el punt d'inflexió de la gran manifestació de l'Onze de Setembre del 2012; el gir sobiranista que, arran d'aquella manifestació, impulsa Mas a l'interior de CiU; la gran capacitat de convocatòria, d'enquadrament transversal i d'iniciativa mostrada per la pròpia ANC, Òmnium i el teixit associatiu i ciutadà; el manteniment sistemàtic d'una actitud negadora, amenaçadora i intransigent per part de l'Estat; l'èxit mobilitzador de la Via Catalana del 2013 i la gran V del 2014; l'acumulació de posicionaments públics en defensa del dret a decidir del poble català; l'acord polític de finals del 2013 per convocar la consulta; l'acte de desobediència democràtica contra l'Estat que, malgrat totes les limitacions, va suposar la jornada del 9 de novembre passat...

El fet que aquesta efervescència no hagués estat anticipada –tret d'alguna excepció com la de Carod-Rovira en el llibre *2014*– ha fet que l'atenció es concentrés en les claus més recents que han estimulat la gran participació ciutadana en el procés. Però aquesta mirada tan acostada al present polític i a les seves

fites més destacades, o a la crisi econòmica i els seus efectes devastadors, ha deixat en un lloc secundari els altres factors històrics i polítics fonamentals. Per això mateix, ha resultat tan oportuna i tan ben acollida l'obra de Josep Fontana *La formació d'una identitat*. La perspectiva històrica i la reflexió teòrica es donen la mà en aquesta síntesi interpretativa de l'evolució del país i els seus grups socials. Amb aportacions com la de Fontana, la narració del procés català pot guanyar perspectiva i adoptar contextos d'interpretació més amplis. Capaços d'incorporar un ventall més obert de mirades i anàlisis. D'avaluar les transformacions socials i culturals que, en el lapse d'una generació, han provocat el desplaçament de les velles classes dirigents i l'emergència dels nous actors socials que encapçalen el procés.

El decantament sobiranista del catalanisme ha estat el resultat d'un complex procés de presa de consciència. La nova mentalitat, que s'ha fet ben visible en un període relativament breu, es correspon amb transformacions socials profundes i de llarga durada; amb el desacomplexament d'amplis sectors socials capaços d'assumir el protagonisme i la iniciativa política; amb el rebuig a la permanent intransigència i el maltractament per part de l'Estat; amb l'impacte de la crisi i la disconformitat amb el model social imperant... Un procés de tanta complexitat i amb tanta diversitat de persones involucrades ho pot ser tot menys superficial. La mobilització d'energies al voltant del dret a decidir no ha estat un fenomen conjuntural, sinó la conseqüència immediata d'un canvi en les consciències de centenars de milers de persones. I és per això que, al marge dels encerts i errors de les cúpules polítiques, el capgirament del mapa polític i social del país és inevitable, i res no tornarà a ser igual. La clau del canvi de dinàmica política ha estat i és la gent, la multitud mobilitzada, reclamant la posada en marxa d'un projecte social i polític nou. La política institucional ha treballat a remolc, amb més o menys convicció, però no ha tingut el control del procés. Ni el control de la nova correlació de forces en construcció.

Les eleccions municipals han encetat un gir polític que, a banda de la persistència de la crisi, obeeix a molts altres motius: la desconfiança en una política professional desacreditada, el rebuig a uns models de gestió pública poc àgils i contaminats per les males pràctiques i els casos de corrupció, la indignació per l'increment de les desigualtats, el sorgiment d'una nova cultura popular democràtica que exigeix més debat i més participació directa en la presa de decisions. En síntesi, la demanda d'una política més honesta, pròxima, accessible, transparent i humil. Amb més compromís, més qualificació, més determinació i capacitat de resposta.

L'actual cicle polític català demana radicalitat. Sobirania nacional, regeneració democràtica i nou model econòmic i social. En qualsevol ordre. Indestriables. Però el principal barómetre de la radicalitat l'establirà la

fermesa del mandat democràtic que es pugui obtenir per la independència i la construcció d'un nou estat. Perquè ¿què pot ser més decisiu per a la dignificació i qualificació de la política democràtica i per a l'edificació d'un ordre social i econòmic més just, que posar un estat incipient i en construcció, en mans del poble? ¿Quina esquerra radical, que ho fos de veritat, podria oposar-se o podria dubtar de participar activament en el desplegament d'un nou estat, en un procés fundacional endegat amb l'objectiu primordial de garantir la justícia social i la netedat democràtica? La política radical és sempre una política possible, encara que s'obligui a explorar permanentment els límits entre el possible i el que no ho és. La política radical ho és per l'ambició del que es proposa; però ho és sempre, sobretot, pels resultats efectius que pot obtenir i pels canvis en la consciència col·lectiva i les actituds que pugui suscitar.

Hi ha un debat de fons entre sectors que afirmen i sectors que neguen el declivi de les classes dirigents tradicionals a Catalunya. Entre els que detecten un desplaçament de l'hegemonia social i la consolidació d'un nou bloc històric i polític; i els que no. Aquests darrers, asseguren que el procés té unes bases socials precàries. Que és molt més superficial i inconsistent del que sembla. Que no es podrà mantenir la iniciativa popular per davant o més enllà de les formacions i els lideratges polítics coneguts... Però si fos tan clar, potser no els caldria tant d'esforç ni comptar amb tantes plataformes amigues. El canvi de mentalitat de les classes treballadores il·lustrades i les classes mitjanes treballadores del país és prou evident com per haver pogut generar nous vincles i comportaments en els espais públics. I això malgrat la pressió, les distorsions i el conservadorisme del sistema d'informació i de comunicació dominant, i la precarietat dels canals de complicitat sobiranista. La cobertura informativa de les eleccions del 24 de maig n'ha estat una bona prova.

L'espanyolisme no ha estat víctima, a Catalunya, de cap «espiral del silenci», sinó de la seva absoluta falta de propostes i de la reducció negacionista del procés. Ells han tingut constantment a disposició un nombre incomparablement superior de plataformes i mitjans per defensar les seves posicions. Però, en canvi, han estat la transversalitat sobiranista popular i els moviments socials els que, contracorrent, han estat capaços de llegir la realitat d'una manera nova i s'han proposat transformar-la.

El desafiament polític actual del catalanisme és poder disposar d'uns millors instruments de representació i de govern, més transparents i eficients, més accessibles i sensibles a les iniciatives de la gent. Aquest objectiu constitueix el marc de referència de l'esforç català per l'emancipació social i nacional i per obtenir el ple reconeixement com a subjecte polític. L'independentisme català que vol obtenir un mandat democràtic el 27 de setembre no aspira a la construcció d'un estat que institucionalitzi el poder d'una minoria i li atorgui

la capacitat de determinar l'abast i la naturalesa de la nació. Ben al contrari, l'independentisme apel·la a la voluntat majoritària de la nació de no tornar a ser dominada ni sotmesa i de disposar d'instruments que protegeixin i aprofundeixin els seus drets i llibertats. Vol un estat construït des de la nació i al servei del poble. Per això és tan significatiu –i decisiu– que l'actual reclamació de l'estat no tingui una arrel burgesa i que les grans mobilitzacions per l'estat català tinguin una base popular. Hi ha en joc, justament, la superació dels projectes i els ideals de la vella Catalunya burgesa. I l'emergència d'una nova hegemonia transversal i popular. La que es nodreix dels neguits i aspiracions de l'entramat de persones i grups que constitueixen, efectivament i des de fa molt temps, la nova columna vertebral econòmica, política i cultural del país.

6

27 DE SETEMBRE I LES ESQUERRES

Passades les eleccions municipals, ja fem via cap a les anunciades eleccions al Parlament de Catalunya. El 27 de setembre tindrà una importància política capital perquè establirà el mapa de les correlacions de forces en tres eixos: regeneració democràtica, model econòmic i social, i homologació plena de Catalunya com a país independent. Tots tres. I serà la primera vegada. Mai abans la població catalana s'ha pogut manifestar de manera democràtica, lliure i responsable, sobre el seu futur. Mai. El clam popular i la demanda política majoritària per celebrar un referèndum sobre la independència han estat sistemàticament desoïts per l'Estat. El 27 de setembre no serà, doncs, la festa democràtica que hauríem volgut; però serà la fita democràtica, homologada, possible. L'única disponible. La que ja es preveia com a últim recurs en els acords del 2013 i en el full de ruta de l'ANC.

El 27 de setembre podrem mesurar la força social i política dels qui volen una regeneració democràtica més radical, dels qui ambicionen una transformació econòmica i social més profunda, i dels que tenen més confiança en les pròpies energies i capacitats per construir la Catalunya del futur. S'establirà un heterogeni bloc del SÍ i un heterogeni bloc del NO. Per això les eleccions del 27 de setembre tindran caràcter plebiscitari. I malgrat la seva heterogeneïtat, el bloc del SÍ serà el bloc del sobiranisme, del compromís a bastir un sistema polític nou de base popular democràtica, d'assegurar la recaptació i l'assignació justa dels recursos, de garantir a tota la població les condicions per a una vida digna. I el bloc del NO, heterogeni, coincidirà en la subordinació a la dinàmica general

espanyola, en l'acceptació d'una perpètua negociació desigual, en la renúncia a disposar de tots els recursos i capacitats de la nació per resoldre els seus problemes. El SÍ al canvi esperançat col·lidirà amb el NO, partidari de la continuïtat fonamental. El SÍ de l'aposta per la construcció d'un nou estat enfront del NO, que no imagina cap altre escenari que la reforma del vell.

El vot favorable a la independència serà el dels que volen disposar de la mateixa capacitat que els altres pobles per fer front als seus problemes i reptes. Moltes persones que no senten íntimament la «necessitat de l'estat català», votaran a favor de les formacions que defensin la independència perquè no voldran privar els seus fills i amics de tenir les mateixes llibertats i potestats polítiques que danesos, txecs, suecs o irlandesos. Podent triar, ¿qui podria preferir la subordinació i la dependència? I, encara, vista l'experiència històrica acumulada, els demòcrates que haurien volgut i voldrien una vinculació federal o confederal amb els pobles d'Espanya no s'estan de reconèixer que la independència és el millor punt de partida possible per a qualsevol negociació que vulguem fer en condicions d'igualtat.

L'acord sobre el full de ruta per la independència concreta inicialment l'horitzó del pacte pel dret a decidir. Segella la via política que recull i expressa el canvi d'hegemonia social a Catalunya, i la tradueix en una estratègia i una tàctica cap a la construcció de l'estat. Per això, el document de l'acord inicial establia que «l'eix nacional i social són indestriables» i expressava «una voluntat inequívoca de regeneració democràtica». La separació de l'anàlisi política de conjuntura i la reflexió històrica sobre els canvis que s'han produït ha inspirat alguns discursos sectaris de l'estil «independentisme i prou». Procurant desvincular l'independentisme de les causes històriques de la seva actual viabilitat política, i plantejant propostes d'una pretesa unitat política en abstracte. Però cal pensar que els acords assolits seran, finalment, respectats i que tant el sobiranisme conservador com les esquerres sobiranistes faran el màxim esforç per aportar cadascú el màxim suport per guanyar el plebiscit.

Fora de l'acord per avançar en la construcció de l'estat català, doncs, el setembre hi quedarà l'espanyolisme més repatani del PP i Ciutadans, el sector més duranista d'UDC i els que no hagin abandonat el federalisme oficialista del PSC. Queda per definir també què faran algunes formacions, velles i noves, que es reclamen d'esquerres i que hauran de precisar les seves posicions o les de les persones candidates que s'hauran de pronunciar –i votar– en seu parlamentària. Però a Catalunya, insistim-hi, ¿quina esquerra veritablement transformadora renunciaria a participar en la construcció de les úniques estructures de poder capaces de fer efectives les transformacions que sempre ha reclamat?

El 27 de setembre està destinat a esdevenir un punt d'inflexió. La seva orientació definitiva no està predeterminada. Però el sobiranisme té molts trumfos a la mà. Sobretot si cap brot intern de sectarisme d'última hora no li impedeix de sumar tots els seus efectius. L'independentisme guanyarà o perdrà a les urnes un mandat polític democràtic que culmina un gran esforç col·lectiu, particularment intens durant els darrers anys. Cap candidat o candidata de cap partit o coalició podrà presentar-se a les eleccions del setembre sense deixar ben clar què votarà quan es plantegi la qüestió de la sobirania del poble català i calgui decidir encetar o no la construcció de l'estat propi. Presentar-se sense aclarir i comprometre la pròpia posició sobre aquesta qüestió constituiria un veritable frau i, a l'hora de la veritat, seria una forma coquina de disfressar el vot contrari al procés. Perquè en aquestes imminents eleccions s'hi votaran moltes coses, però n'hi ha una que resulta capital i que mai abans no s'ha pogut plantejar en llibertat. Mai abans perquè la impossibilitat de plantejar el tema de la independència era el fonament de la subordinació de Catalunya a la dominació que exercia i exerceix l'Estat espanyol. Per això, el dia que toqui pronunciar-se i alguns aspirin a ser escollits com a representants, ningú es podrà amagar darrere les cortines i continuar fent de la indefinició i l'ambigüitat la seva coartada política.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA